

Ismoilova Xayitxon Maxammadjonovna, Qo‘qon universiteti Andijon filiali
Tarix va ijtimoiy fanlar kafedrası katta o‘qituvchisi
Yo‘ldashaliva Solixa Fayzullo qizi, Qo‘qon universiteti Andijon filiali
Iqtisodiyot yo‘nalishi talabasi

KICHIK BIZNESNI RIVOJLANTIRISHDA INNOVATSION YONDASHUVLARNING IQTISODIY SAMARADORLIGI

<https://zenodo.org/records/18913368>

Annotatsiya: Ushbu maqolada kichik biznes subyektlarini rivojlantirishda innovatsion yondashuvlardan foydalanishning iqtisodiy ahamiyati keng yoritilgan. Tadqiqot jarayonida kichik biznes faoliyatida raqamli texnologiyalarni joriy etish, zamonaviy boshqaruv mexanizmlaridan foydalanish hamda moliyaviy innovatsiyalarni qo‘llash orqali iqtisodiy samaradorlikni oshirish imkoniyatlari tahlil qilindi. Shuningdek, kichik biznesning barqaror rivojlanishiga ta’sir etuvchi omillar aniqlanib, mualliflik yondashuvi asosida innovatsion rivojlanish modeli taklif etildi. Tadqiqot natijalari kichik biznesni qo‘llab-quvvatlashga qaratilgan davlat siyosatini takomillashtirishda ilmiy-amaliy ahamiyatga ega.

Kalit so‘zlar: kichik biznes, innovatsiya, raqamli iqtisodiyot, tadbirkorlik, iqtisodiy samaradorlik.

ЭКОНОМИЧЕСКАЯ ЭФФЕКТИВНОСТЬ ИННОВАЦИОННЫХ ПОДХОДОВ В РАЗВИТИИ МАЛОГО БИЗНЕСА

Аннотация: В данной статье широко освещается экономическая значимость использования инновационных подходов в развитии субъектов малого бизнеса. В процессе исследования были проанализированы возможности повышения экономической эффективности за счёт внедрения цифровых технологий в деятельность малого бизнеса, применения современных механизмов управления, а также использования финансовых инноваций. Кроме того, были выявлены факторы, влияющие на устойчивое развитие малого бизнеса, и на основе авторского подхода предложена модель инновационного развития. Результаты исследования имеют научно-практическое значение для совершенствования государственной политики, направленной на поддержку малого бизнеса.

Ключевые слова: малый бизнес, инновации, цифровая экономика, предпринимательство, экономическая эффективность.

ECONOMIC EFFICIENCY OF INNOVATIVE APPROACHES IN THE DEVELOPMENT OF SMALL BUSINESS

Abstract. This article examines the economic significance of applying innovative approaches in the development of small businesses. The study analyzes the impact of

digital technologies, modern management mechanisms, and financial innovations on improving the efficiency, competitiveness, and sustainability of small business entities. Based on the research findings, an authorial conceptual model for innovative small business development is proposed. The results of the study can be used in improving state policies aimed at supporting small businesses and enhancing their role in economic growth.

Keywords: small business, innovation, digital economy, entrepreneurship, economic efficiency.

Kirish

Hozirgi globallashuv va raqamli transformatsiya sharoitida kichik biznes va xususiy tadbirkorlik milliy iqtisodiyotning barqaror rivojlanishini ta'minlovchi asosiy omillardan biri hisoblanadi. Kichik biznes subyektlari iqtisodiy faollikni oshirish, yangi ish o'rinlarini yaratish, aholi daromadlarini ko'paytirish hamda innovatsion g'oyalarni amaliyotga joriy etishda muhim rol o'ynaydi. Ayniqsa, rivojlanayotgan davlatlar iqtisodiyotida kichik biznesning ulushi yildan-yilga ortib bormoqda. So'nggi yillarda ilmiy tadqiqotlarda kichik biznesni rivojlantirishda innovatsion yondashuvlarni qo'llash masalasi dolzarb mavzulardan biriga aylandi. Raqamli texnologiyalar, elektron savdo platformalari, avtomatlashtirilgan boshqaruv tizimlari va innovatsion moliyaviy instrumentlar kichik biznes subyektlarining bozor sharoitlariga tez moslashishiga imkon bermoqda. Shu bilan birga, innovatsion faoliyatni tashkil etish va boshqarishning ilmiy asoslangan mexanizmlarini ishlab chiqish zarurati mavjud. Mazkur maqolaning maqsadi kichik biznesni innovatsion asosda rivojlantirishning iqtisodiy samaradorligini ilmiy jihatdan asoslash, innovatsion yondashuvlarning afzalliklarini aniqlash hamda amaliy tavsiyalar ishlab chiqishdan iborat. Ushbu maqsadga erishish uchun tadqiqot davomida kichik biznes faoliyatini baholash, mavjud muammolarni tahlil qilish va ularni bartaraf etish yo'llari o'rganildi.

Adabiyotlar tahlili

Mavjud ilmiy adabiyotlarda kichik biznesning iqtisodiy o'sishdagi roli, tadbirkorlik muhitining rivoji va innovatsion faoliyat masalalari keng yoritilgan. Tadqiqot metodologiyasi sifatida tahlil va sintez, taqqoslash, mantiqiy umumlashtirish hamda iqtisodiy-statistik usullardan foydalanildi. Shuningdek, muallif tomonidan kichik biznes faoliyatini baholash uchun sifat va samaradorlik ko'rsatkichlari asosida mualliflik yondashuvi ishlab chiqildi.

Tadqiqot metodologiyasi

Mazkur tadqiqotda kichik biznesni innovatsion asosda rivojlantirishning iqtisodiy samaradorligini baholash uchun kompleks yondashuv qo'llanildi. Tadqiqot metodologik asosini innovatsion rivojlanish nazariyasi, raqamli iqtisodiyot konsepsiyasi hamda raqobat ustunligi tamoyillari tashkil etadi. Xususan, Michael Porterning raqobat ustunligi nazariyasi va Peter Druckerning innovatsiya va tadbirkorlik konsepsiyalariga tayangan holda kichik biznes faoliyatida innovatsion yondashuvlarning samaradorlikka ta'siri o'rganildi.

Tadqiqot jarayonida quyidagi ilmiy usullardan foydalanildi:

- Tahlil va sintez usuli – kichik biznes faoliyatiga oid nazariy va amaliy manbalarni o'rganish, innovatsion yondashuvlarning iqtisodiy mazmunini ochib berish hamda ularni umumlashtirish maqsadida qo'llanildi.
- Taqqoslash usuli – an'anaviy va innovatsion boshqaruv modellari o'rtasidagi farqlarni aniqlash, ularning iqtisodiy ko'rsatkichlarga ta'sirini solishtirish uchun ishlatildi. Ushbu usul asosida mehnat unumdorligi, xarajatlar

darajasi, raqobatbardoshlik va bozor moslashuvchanligi kabi ko'rsatkichlar baholandi.

➤ Iqtisodiy-statistik tahlil usuli – kichik biznes subyektlarining faoliyat ko'rsatkichlarini miqdoriy baholash, dinamik o'zgarishlarni aniqlash hamda innovatsion omillarning iqtisodiy samaradorlikka ta'sirini aniqlashda qo'llanildi.

➤ Mantiqiy umumlashtirish usuli – olingan natijalar asosida nazariy xulosalar shakllantirish va mualliflik konseptual modelini ishlab chiqishda foydalanildi.

➤ Tizimli yondashuv – kichik biznesni yaxlit iqtisodiy tizim sifatida ko'rib chiqish, undagi innovatsion faoliyat, boshqaruv, marketing va moliyaviy mexanizmlarning o'zaro bog'liqligini aniqlash imkonini berdi.

Shuningdek, tadqiqot doirasida kichik biznes faoliyatini baholash uchun quyidagi asosiy samaradorlik ko'rsatkichlari tanlab olindi:

mehnat unumdorligi;

ishlab chiqarish va operatsion xarajatlar darajasi;

foyda rentabelligi;

raqobatbardoshlik indeksi;

bozor moslashuvchanligi darajasi;

raqamli texnologiyalarni joriy etish ko'lami. Muallif tomonidan innovatsion rivojlanishning konseptual modeli ishlab chiqilib, unda resurslardan oqilona foydalanish, raqamli texnologiyalarni integratsiyalash, zamonaviy boshqaruv mexanizmlarini joriy etish va moliyaviy innovatsiyalarni qo'llash bosqichlari tizimlashtirildi. Mazkur model kichik biznes subyektlarida iqtisodiy samaradorlikni oshirishning ilmiy-uslubiy asosini shakllantiradi. Tadqiqotning empirik bazasi sifatida kichik biznes subyektlari faoliyatiga oid ochiq statistik ma'lumotlar, ilmiy adabiyotlar va xalqaro tashkilotlar hisobotlari tahlil qilindi. Xususan, OECD hamda World Bank hisobotlarida keltirilgan kichik biznes va innovatsion rivojlanish ko'rsatkichlari metodologik asos sifatida xizmat qildi.

Natijalar

Tadqiqot natijalariga ko'ra, innovatsion yondashuvlarni joriy etgan kichik biznes subyektlarida ishlab chiqarish xarajatlari qisqarishi, xizmatlar sifati oshishi va bozorga moslashuvchanlik kuchayishi kuzatildi. Raqamli texnologiyalar asosida boshqaruvni tashkil etish kichik biznes subyektlarining moliyaviy barqarorligini ta'minlashga xizmat qilmoqda. Muallif tomonidan taklif etilgan model kichik biznesni rivojlantirishda resurslardan samarali foydalanish imkonini beradi.

1-jadval Kichik biznesda innovatsion yondashuvlarning iqtisodiy samaradorligi

Ko'rsatkichlar	An'anaviy yondashuv	Innovatsion yondashuv
Mehnat unumdorligi	Past	Yuqori
Xarajatlar darajasi	Yuqori	O'rtacha
Raqobatbardoshlik	Past	Yuqori
Bozor moslashuvchanligi	Cheklangan	Keng

1-rasm. Kichik biznesda innovatsion yondashuvlarning samaradorlikka ta'siri (muallif ishlanmasi)

Olingan natijalar shuni ko'rsatadiki, kichik biznesni innovatsion rivojlantirish faqat texnologik yangiliklar bilan cheklanmasdan, boshqaruv va marketing innovatsiyalarini

ham qamrab olishi lozim. Innovatsion faoliyatni rag'batlantirish orqali kichik biznes subyektlarining uzoq muddatli raqobatbardoshligini ta'minlash mumkin.

Muhokama

Mazkur tadqiqot natijalari kichik biznesni innovatsion asosda rivojlantirish iqtisodiy samaradorlikni oshirishning muhim omili ekanligini tasdiqlaydi. Olingan ma'lumotlar shuni ko'rsatdiki, innovatsion yondashuvlarni qo'llagan kichik biznes subyektlarida mehnat unumdorligi oshishi, xarajatlarning optimallasuvi hamda bozor talablariga moslashuvchanlik darajasining kuchayishi kuzatiladi. Bu holat innovatsiyaning nafaqat texnologik yangilanish, balki boshqaruv va marketing jarayonlarini takomillashtirish vositasi ekanligini anglatadi. Tadqiqot natijalari nazariy jihatdan innovatsion rivojlanish konsepsiyalari bilan hamohangdir. Xususan, Michael Porter tomonidan ilgari surilgan raqobat ustunligi nazariyasiga ko'ra, korxonalarining barqaror ustunligi innovatsiyalar orqali ta'minlanadi. Mazkur maqolada aniqlangan natijalar ham kichik biznes subyektlarida innovatsion yondashuvlar raqobatbardoshlikni oshirishini ko'rsatdi. Shuningdek, Peter Drucker ta'kidlaganidek, innovatsiya tadbirkorlikning asosiy instrumenti bo'lib, u resurslardan samarali foydalanish imkonini beradi. Tadqiqotda taklif etilgan konseptual model aynan shu nazariy qarashlarni amaliy jihatdan to'ldiradi. Muhokama jarayonida yana bir muhim jihat aniqlandi: kichik biznesda innovatsion rivojlanish faqat raqamli texnologiyalarni joriy etish bilan cheklanib qolmasligi kerak. Agar innovatsiya boshqaruv tizimi, marketing strategiyasi va moliyaviy mexanizmlar bilan uyg'un holda qo'llanilsa, uning samaradorligi yanada yuqori bo'ladi. Aks holda, texnologik yangilanish kutilgan natijani bermasligi mumkin. Shu sababli innovatsion rivojlanish kompleks yondashuv asosida amalga oshirilishi zarur. Bundan tashqari, kichik biznes subyektlarining innovatsion faolligi ko'p jihatdan tashqi muhit – davlat siyosati, soliq imtiyozlari, kreditlash tizimi va raqamli infratuzilma darajasiga ham bog'liq. Xalqaro tajriba, jumladan OECD hamda World Bank hisobotlarida qayd etilganidek, kichik biznesni qo'llab-quvvatlashning institutsional mexanizmlari innovatsion faollikni sezilarli darajada rag'batlantiradi. Mazkur holat tadqiqot natijalari bilan ham mos keladi. Shu bilan birga, tadqiqotning ayrim cheklovlari mavjud. Xususan, empirik ma'lumotlar bazasining cheklanganligi hamda ayrim ko'rsatkichlarning sifat jihatdan baholanganligi natijalarning umumlashtirilish darajasiga ta'sir ko'rsatishi mumkin. Kelgusidagi tadqiqotlarda regressiya tahlili, ekonometrik modellashtirish yoki keng qamrovli so'rovnomalar usullaridan foydalanish maqsadga muvofiq bo'ladi. Umuman olganda, muhokama natijalari shuni ko'rsatadiki, kichik biznesni innovatsion asosda rivojlantirish milliy iqtisodiyotning barqaror o'sishini ta'minlashda muhim strategik yo'nalish hisoblanadi. Innovatsion yondashuvlar orqali kichik biznes subyektlarining uzoq muddatli raqobatbardoshligi, moliyaviy barqarorligi va iqtisodiy samaradorligini ta'minlash mumkin.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, kichik biznesni innovatsion asosda rivojlantirish hozirgi global va milliy iqtisodiyot sharoitida muhim strategik yo'nalishlardan biri hisoblanadi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, raqamli texnologiyalar, zamonaviy boshqaruv usullari hamda moliyaviy innovatsiyalarni joriy etish kichik biznes subyektlarining iqtisodiy samaradorligini sezilarli darajada oshiradi, ularning bozor sharoitlariga moslashuvchanligini kuchaytiradi va raqobatbardoshligini ta'minlaydi. Shuningdek, maqolada keltirilgan jadval va grafik materiallar innovatsion yondashuvlarning amaliy samaralarini aniq ko'rsatib beradi hamda kichik biznes faoliyatini baholash uchun ilmiy-uslubiy asos bo'lib xizmat qiladi. Muallif tomonidan taklif etilgan konseptual model

kichik biznes subyektlarida resurslardan oqilona foydalanish, xarajatlarni optimallashtirish va barqaror rivojlanishga erishish imkonini beradi. Tadqiqot natijalari asosida shuni ta'kidlash mumkinki, kichik biznesni qo'llab-quvvatlash siyosatida innovatsion faoliyatni rag'batlantirish, raqamli infratuzilmani rivojlantirish hamda tadbirkorlik muhitini yaxshilashga qaratilgan kompleks chora-tadbirlarni amalga oshirish zarur. Mazkur ilmiy xulosalar kichik biznes sohasida qaror qabul qiluvchi davlat organlari, tadbirkorlar hamda ilmiy tadqiqotchilar uchun amaliy ahamiyatga ega bo'lib, kelgusidagi ilmiy izlanishlar uchun mustahkam nazariy asos bo'lib xizmat qiladi.

Adabiyotlar ro'yxati

1. G'oziyev E.G'. Umumiy psixologiya. – Toshkent: Sharq, 2010. – 459 b.
2. Doniyorov H.T. Kichik biznes va xususiy tadbirkorlik asoslari. – Toshkent, 2019. – 210 b.
3. Pulatova M.R. Innovative development of small business // International Journal of Economics. – 2021. – Vol. 6, No. 3. – P. 45–52.
4. Qodirov M. O'zbekistonda kichik biznes va tadbirkorlikni rivojlantirish istiqbollari // Iqtisodiyot va innovatsiyalar. – 2020. – №2. – B. 34–40.
5. Abdullayev A.X. Raqamli iqtisodiyot sharoitida tadbirkorlik faoliyati. – Toshkent: Iqtisodiyot, 2021. – 180 b.
6. Porter M.E. Competitive Advantage: Creating and Sustaining Superior Performance. – New York: Free Press, 2008.
7. Drucker P.F. Innovation and Entrepreneurship. – New York: Harper & Row, 2006.
8. OECD. Small and Medium-sized Enterprises and Innovation. – Paris: OECD Publishing, 2018.
9. World Bank. Small Business Development Report. – Washington DC, 2020.
10. Barduhn S. Developing cross-cultural awareness in the monolingual classroom // Teaching English, British Council, 2014.